

SIONULU ROMANESCU

foia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,
15. Aprile
1866.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a
lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre
unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a.
Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu
postalu.

Nu
8

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu
gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10),
si la p. t. domniil corespundinti. Tóte epistolele sunt
de a se transmite la redactiune francate. Corespundin-
tiile nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu
se primescu.

Anulu
II.

CUPRINSULU: Neaternarea besericeii (capetulu). — Esistinti'a, esinti'a, si insusirile lui Domnedieu (finea). — Órecáte observari fugitive despre
pecatulu betiei. — Noulu cerculariu aluven. episc. ghiertane in caus'a scóloru. — Progresulu in glmn. behusianu sub decursulu semestr. I. a. scol. 1865/6.
— Corespundintie: Naseuda (unu documentu istoricu si filologicu.) San-Miclosiulu mare (doru nestemperatu si lipsa intetitória de sínóde.) Betiénu (fon-
duri la scóle satesci, léf'a doctóthoru si scóteera ei.) — Ochire prin lumea politica. — Varietati.

Neaternarea besericeii.

(capetulu.)

Ce s'atinge de inmunitatea *personală*, constatória
din privilegiulu canóhului si alu forului, aceea se fundé-
dia a) in s. scriptura, unde scrisu este la Zach 2, 8:
„Celu ce se atinge de voi, cá celu ce se atinge de lumi-
n'a ochiloru miei (ai lui Domnedieu);“ se fundé dia b) in
dreptulu besericescu, unde dist. 28. c. 17 asia suna:
„De presbyteris non est laicis iudicandum,“ eara in
altu locu: „De presbyteris vobis, qui laici estis, nec
iudicandum est, nec de eorum vita quidquam investi-
gandum, sed episcoporum iudicio, quidquid est, per
omnia reservandum.“ L. 2. t. 1. c. 17; l. 2. t. 2. c. 1.
ss.; l. 2. t. 1. c. 1. ss. Si cá se fiu scurtu, canónele mai
multoru sínóde totu in acestu intielesu graescu: „cá prin
iudecatoriulu seculariu nici unu clericu se nu se judece.“
Caus. 11. 9. 1. c. 1. ss.; concil. Rom. sub Sylvestro; conc.
Chalced. c. 9.; synod. Gabill. c. 11.

Acestea in vechime a fi fostu oblegatórie, insi-si
domnitorii tiereloru au recunoscutu. Asia imperatulu
Constantinu celu mare pre preoti i-asémena cu dieii,
dícundu: „Domnedieu v'a pusu pre voi preoti, dandu-ve
potere a judecá si despre noi, si pentr'aceea noi cu cale
ne-judecámú prin voi. Inse voi nu poteti fi judecati prin
ómeni . . . eara pre voi Domnedieu v'a datu nóue intru
domnediei deunde nu se cuvine, cá omulu se judece pre
domnediei.“ Rufin. l. 1. c. 2. Pentr'aceea si dedupa lege
a decisu, cá „cei ce la cultulu domnedieescu indeplinescu
oficiurile religiunei, va-se-dica cei ce se chiama clerici,
se fia scutiti de tóte greutátile publice; cá nucum'va unii
din pisma proclata se-i abstraga de la functiunile divine.“
Constant. m. a. 315. l. 9. cod. Theod. — Cu 15 secli
mai tardiu mai totu asemenea graieá regele Franciei
Ludovicu XV. „Noi ascultandu de canónele besericeii mai
tare, decátu celu mai micu dintre supusii nostri, credemu,
precumca de ea se tiene cá regii si popórele se invetie
cele ce sunt de lipsa spre mantuire. Noi portámú grigia,
cá potestatea nóstra se nu se intinda asupr'a invetiaturei
acelei, a carei depositu e incredintiату juredictiunei ce-
leialalte; suntemu siguri, cá numai acelei e pastratu.
Nice nu ne-amú poté mestecá intr' ins'a, fora de drépta
imputare, de a fi caditu in eróre in privinti'a potestateri
spirituali si de a fi negritu aperarea ei.“ Anal. l. ad
utramque aurem dicti. p. II. pag. 309.

Eata esemplulu veneratiunei càtra inmunitatea per-
sonala a clerului catolicu la cei straini!

Si acumu se ne incercámú a indegetá, ce védia a
avutu inmunitatea personala a clerului cat. in Ungari'a,
si prin cari legi si decrete fú aceesi sustienuta pana
acum'a?

S. Stefanu, antáiuulu rege ungurescu, a decretatu:
„Quod Deus episcopos ab hominibus interdixerit repre-
hendendos per David deificum regem: „Nolite tangere
christos meos;“ ille autem tangit christos Dei, qui, con-
tra divinum atque canonicum institutum, sacri ordinis
viros falsis criminibus foedat atque in publicum protra-
hit.“ Libr. 1. c. 3. — Eara in altu locu díce: „Scitote
fratres, quod supra omnes laborant sacerdotes; unus-
quisque enim vestrum suum fert laborem proprium, illi
vero et suum et singulorum; ideo sicut illi pro omnibus
vobis, ita vos pro eis laborare debetis in tantum, ut, si
necessitas fuerit, animas vestras pro eis ponatis.“ S. Steph.
d. l. 2. c. 4. — „Episcopus res ecclesiasticas secundum
canones dispenset, provideat, regat ac gubernet juxta
praecepta legis divinae.“ S. Steph. d. 2. c. 2. — „Epi-
scopus solus in ecclesiasticis habet potestatem.“ Colom.
d. l. 1. c. 65. „Ecclesiae potestatem laici non habeant;“
id. d. l. 2. c. 11. „in eam nec comes, nec banus quidquam
sibi arroget;“ Math. d. 6. a. 37. „sed solus episcopus in
eam habeat potestatem.“ Colom l. 1. c. 65. — „Nos
itaque omnibus in regno nostro constitutis sacerdotibus,
diaconis, subdiaconis, acolythis, exorcistis quibuslibet in
sortem Domini vocatis et per tonsuram clericalem insig-
nitis tantam ac talem auctoritate nostra regia conferimus
libertatem, ut si quisquam laicorum ex his aliquem sive
de possessorio, sive de furto, sive de terris, sive alio
quocunque actionis titulo praesumerit ad iudicem tra-
here secularem: ipse laicus ipso facto suae causae prae-
iudicium faciat; quia volumus et statuimus, ut nullus cle-
ricorum ante personam trahatur secularem, neque cui-
quam laicorum, dum videlicet a laico impetitur, in foro
secularium iudicum respondere teneatur. Si enim et
clericum de quocunque convincere voluerit, prae-
latis ordini clericatus deputatis, archiepiscopis, epi-
scopis, praepositis, archidiaconis seu decanis, vel quibus-
libet aliis ecclesiasticis iudicibus, suae causae proponat
seriem etc.“ Decr. Andrae II. reg. Ung. 1222 editum, in
archivo Romano reperibile. — „Causas ecclesiasticas secu-
lare forum non iudicet, et dubio orto, ad quod forum
causa pertineat? rex decidat.“ Sigism. D. 2. a. 12 et 14.;
Ulad. D. 1. a. 46., D. 3. a. 60. — „Episcopus est forum
primae instantiae in causis suae dioecesis, quod prae-
teriri non potest.“ Ulad. D. 2. a. 16. — „Veteribus s. eccle-

siae institutis insistendum, nec cuiquam quovis praetextu ab illis quoquo modo videtur esse discedendum.“ Ferd. D. 12. 1550. a. 16. scl.

Din acestea lamuritu apare, că inmunitatea clerului personala, statatória in privilegiulu canóneloru si a forului, prin legelatiunea besericésca asiediata, si prin decretel capiloru ambeloru republici intarita, nu numai, ci decătra principii seculari deprin tóta lumea crestinésca de comunu fũ respectata; pana-ce in Ungari'a nóstra preste mai multu de 800 de ani intru atát'a fũ partinita de legile constitutiunali ale ei, cātu nu numai că neaternarea trebiloru besericesci a fostu sautiunata decătra forulu seculariu, ci — preste cele ce se cuprindu in articolulu urmatoriu: „Causas dotis, paraphernas, quartalities, decimas, effusionem sanguinis, verberationes clericorum et mulierum, testamenta, matrimonia, perjuriam forum spirituale iudicet.“ Szilágyi D. a. 9.; Math. D. 1. a. 3., et D. 2. a. 17.; Ulad. D. 1. a. 46. — si mai multe trebi seculari a judecatu forulu besericescu; capii besericesci erau incredintiati cu soliele la curtile estranee, episcopii au fostu mentorii staturiloru si ai tierii, anti-stiü besericesci au fostu preste mai bine de optu secli conducatoriü svaturiloru in comitate cá comiti supremi, si preste totu cu felurite privilegie fũ clcrulu si beseric'a indiestrata de apostolicii regi ai Ungariei, si decătra magnatii tierii a fostu beseric'a cat. recunoscuta de neaternata, de libera.

Ma dorere! in seclulu luminarei, in seclulu libertatii viper'a imparechiariloru a sternitu dusimani, cari din parere de reu au subsapatu bas'a neaternarei besericii si cu aceea si a constitutiunei milenarie in diét'a din a. 1847/8,*) candu (fiacă cei mai insufletiti capi ai besericii si cu ei parintii patriei, indegetandu la trist'a surupare a Franciei odinóra in casu asemenea, pledara energiosu prelanga neaternarea besericei, si fiacă au edisu, că „dreptulu forului privilegiatu din potestate ddieésca s'a datu preotímei; . . . preotulu nu se póte piedepsí fora de scandalirea poporului, căci prin aceea s'aru desvelí misteriele religiunei; cumca relegea e temeli'a cea mai neaparata societatei cetatianesci, eara temeli'a acést'a o sustiene preotímea, astfelu, incātu inferarea preotímei trage dupa sine inferarea si dediosirea religiunei“) numai din aceea cauza, că libertatea basata pre principiulu egalitatiei nu suferu caste scl. si cá atari foruri privilegiate aru nasce anomalia, neaternarea besericei prin derimarea constitutiunei sale externe o-au ciungaritu; si asia prin incetarea privilegiulu forului au adusu lege, lege, carea se cuprinde in §. 2. art. XXIII. din 1847/8, care asia suna: „Cu exceptiunea curtiloru de resiedintia comitatense si a ostasiloru esistinti in sierbitiu ostasiescu actualu (inse numai in privinti'a cauziloru strinsu personali si penali cumu si a gresieloru incontr'a regulamentulu militarescu,) sunt supuse cetatei cá unei iuredictiuni in cause politianesci, penali si de dreptu privatu tóte persónele si bunurile aflatórie in otarulu cetatei, fora deosebire.“ — Asiadara resiedintiele comitatului (Cicero pro domo sua) si soldatii in activa sierbire statatori se ieu afara, si totusi nu formédia caste? Stau sub judecatorie distincte, si totusi nu se nasce anomalia? Acest'a aici, altulu aiurea se judeca; asupr'a unui'a acest'a, asupr'a altui'a altulu este judeca-

toriu, si totusi nu produce nici o divergintia? Ddieule! ce necuprinsu lucrú este, că numai beseric'a se fia aceea, carea cu privilegiulu seu de foru póte casiuná acestea! . . . Déca n'a voitu a infientiá legelatiunea caste, pentru-ce n'a subordinatu si resiedintiele comitateloru si ostasímea iuredictiunei cetatiene? Déca n'a voitu a se face anomalia, pentruce i lasa pre acesti amintiti sub diferite iuredictiuni? Pentru-ce suntemu numai noi dintre privilegiati batuti pre capt'a Indíaniloru, cá dóue clase se fia in drépt'a lorú pusetiune, ear beseric'a cat. in cét'a Párieloru? Seau numai beseric'a este aceea, carea nu e demna de o asia exceptiune? Seraca beserica, mare ascia esti tu in ochii lumeniloru! — Unde sunteti adormiti parinti eroici ai patriei? Unde sunteti voi parintiloru si pastoriloru supremi gloriosi ai besericei, cari cu sangele vostru ati mantuitu acést'a patria de jugu si din sclavía? Eata in resplat'a meriteloru vóstre beseric'a, carea pre voi v'a nutritu si pentru carea voi de nici unu periclu nu v'ati infioratu, pentru carea voi n'ati fi pregetatu a jerfi mii de vieti; eata beseric'a, in a carei'a sinu fũ educata brav'a natiune ungara; eata beseric'a cat. eredíta de la santulu ei rege; eata beseric'a, carea a scosu dulcea nóstra patria din mii si mii de pericle, é, a scosu aceea patria, carea preste mai multu de optu secle i-a recunoscutu neaternarea: acea beserica acum'a stà in cét'a Párieloru!! Macarca de invetiü si spre suveniru ne-a testatu unu intieleptu adevverulu urmatoriu: „Dei opus, i. e. christianae religionis constitutionem reformandi audacia, transfertur ad civilium quoque constitutionum reformationem;“ si mai incolo a adausu: „Patres patriae, nisi prospicitis, omnia videbitis;“ — — si asia s'a si templatu.

Ast'a e urmarea cea gelnica, pentrucă ne intindemu orbiti de afecte manele intre rótele constitutiunei nóstre milenarie, cásicumu ne ar fi devis'a: seau a meruí tóte, seau a pierde tóte (va banque.)!

Dar óre cuvine-se aceea, cá sufleteriulu de poporenii sei, celu cultivatu adeseori de necultivati, celu intieleptu de cei neintielepti se fia dejudecatu? Déca concede legelatiune atare potestate iuredictiuniloru civili, cá poporeniloru asupr'a sufleteriloru sei, ce lipsa mai este de corporatiuni guvernatórie de societatea besericésca?

Am fostu in acea convingere, cumca legelatiunea, preste celealalte recerintie si pelanga consideratiunea giustariloru, neaparatu va intrebuintiá psihologi'a intru infientiarea legiloru; si totusi unde este aici acea aplicare a psihologiei, unde este consideratiunea afectelor si patimeloru omenesci? Preotulu adu in urm'a starei sale, fia cauza nu fia, totun'a, numai căci e preotu, dorere! decomunu e obieptu urgisitu in ochii lumeniloru. Preotulu cu puçina deosebire, la cultivatu cá la necultivatu, la ferice cá la neferice, mai cá intr'o mesura la toti mirenii intempina o antipatia instrainatória. Acést'a a mea observare o intarescu vatemarile cele dese, necrutiarile si suspitiunile cele multe, numirile cele insultatórie, prin cari preotímea totdeun'a si pretotindea se micşioresce. Si óre pentru ce? din ce cauza? Caus'a jace in *antipatia*. — Déca e asia, óre, pornindu din punctu-de-vedere psihologicu, in atare casu póte aduce judecata drépta mirénulu asupr'a preotului? Spre a aduce judecata drépta, prelanga conscientia curata si sufletu neinteresatu, este de lipsa, cá mintea se predomnéscu asupr'a patimeloru si sensualitatei: é, dara antipati'a, carea in sine luata e bóla morala, ce presupune o invidiá neintemeiata, impiedeca predominarea

*) Dupa constitutiunea cu caste privilegiate nu e nici o dauna; celealalte deductiuni in privinti'a starei preotiloru, ce le-subscriemu cu amendóue manile, credemu că se potú esplicá usioru din nedependinti'a si din pusetiunea societatei basericesci coordinata façia cu societatea civile. Din acestu punctu-de-vedere ni-le esplicămu si alte câte-va sentintie din decursulu acestui articlu. Red.

mintei; eara fora minte, cine a potutu vedé cand'va judecata drépta? Ergo etc.

Inse se privimu si mai deaprópe referintiele, ce se ivescu intre preotu si poporenií sei.

Preotulu, cá invetiatoriulu moralului si educatoriulu poporului incredintiatu sfe-si, are poporeni culti si are poporeni si neculti. De cei de antáiu se tienu cei din clas'a domniloru seau quasi-domniloru; de acesti din urma, cá neculti, se tienu mogicii seau asia numitii plugari seau economi scl. — Acumu de vomu considerá bine pre cei mai culti intre astfelii de poporeni mai culti ai preotului, numaice adeseori se ivescu si unii lingusitori. Acesti'a de la cei mai presusu de ei, de la maimari si cei asiedati in posturi mai inalte potu suferi tóte; ma cu atátu mai puçinu suferu de la preotii lorú, caror'a in scientie si cunoscintie tienendu-se a-le fi egali seau dóra demulteori inca si mai desceptati, estmodu cá rivali i urgisescu. Acesti'a spre ajungerea prefiptului lorú scopu semtiendu-se debili si nepotintiosi, tóte le ascépta de la altii; si fiendca le e frica se nu pérda grati'a maimariloru sei, cu istetíme se acomodédia dupa tóte impregiurarile vietii. Interesulu lorú individualu le este aculu magneticu, care conduce luntriti'a lorú pre valurile cele alunecóse ale curtesiei, totu intinsu si neincetatu presub cei mai mari si potinti visluindu; si déca prin óresicare intemplanre acei dolfani puternici nu sunt de o parere si de o partida cu preotulu acestoru lingusitori, astfelii de poporeni sunt gat'a de a jerfi pacea, liniscea si fericirea preotului lorú, ba incalu miciorédia si in reputatiune-i, moralmente-lu ucidu, numai cá se temiedie intereselorú sale. — Ce se tiene de poporenií cei neculti ai preotului, cari se numescu mogici, apoi mogiculu déca ajunge la ce-va, din firea sa e fora de cumpetu in ostentarea potintiei sale. Nepleirea lui propria-lu indémna, cá cu nasulu presusu se se arete nepasatoriu si nereverinte càtra celu mai cultu, si din nescienti'a lui se nasce acea nedumerire, cá se intempine cu necasu pre cei mai preceptuti. Dreptu cá déca se afla cutare individu cultu in pusetiune mai inalta a jurisdictiunei si prin urmare mogiculu póte portá frica de dinsulu, (dar si numai atunci póta), mogiculu e creatur'a cea mai fricósa sub ceriu; ci déca starea cui-va recere crutiare si blandétia, cá d. e. starea preotului, atunci mogiculu pre acel'a lu-va privi, precumu privira bróscele din fabul'a lui Esopu scandur'a data lorú de rege, asia, câtu se póte lua de principiu psihologicu, impromutatu din esperinti'a vietiei, si dupa 2000 de ani apodictic'a dícere a lui Ovidu: „Ungentem pungit, pungentem rusticus ungit.“ Spre adevieria acestei asertiuni se-mi fia iertatu a díce atát'a, cá in decursulu pastorirei mele de 38 de ani, atáti obladuitori, atáti comandanti, atáti demandatori nu am avutu, cá togmai atunci, candu apunendu sórele inmunitatei personale dintr'odata cu a constitutiunei, am devenitu sub jurisdictiunea civila. Preotulu façia cu tempulu de acum'a numai atunci póte contá pre iubirea comuna a poporeniloru sei, déca va fi intre ei cá o icóna sugravita: déca va delaturá moralisarea si descoperirea sminteloru celorú batatórie la ochi; déca va trece cu vederea gresielele lorú si va suferi neatinsa inmoralitatea, viéti'a desfrenata, pangarirea tainelorú, imbuibarea in beuture, si nedreptatea strigatória la ceriu; déca va luá cu nepasare oríce cause matrimoniale, ce se ivescu intre dinsii, departe de a desvelí uritiunea pecatului seau de a le reprobá, si déca pre celu ce nu se indrépta lu-va partiní intogm'a cu celu dreptu, ce in sine nu e cu potintia, si

pentr'aceea crícaruía se i-se fi facutu imputari, dupa-ce la ambii nu se póte face dreptate, urmarea va fi subsumtiunea, si din acést'a resulta apoi ur'a cea mai cumplita; ear deórace aceea inca e adeveratú, cá maicuséma cei gurareti sunt si cei mai mari dusmani in famili'a lorú, de vine preotulu cu acesti'a in atingere, si fiendca chiaru acei'a sunt cei mai vediuti inaintea poporului, si cá guresi se judeca de cei mai apti pentru deregatorie: ce mirare póte fi, déca órecare dintre ei fiendu alesu intre fruntasii comunei, seau chiaru si de jude, si-vérsa mani'a si resbunarea cea de demultu conceputa asupr'a preotului, derimandu-i si fora de-vina reputatiunea! Dealtmintrelea, dupa-ce noi preotii de comunu suntemu goniti de lumeni in lume, se vede a fi sositu tempulu, „cá totu celu ce ne uresce pre noi, se socotésca a aduce jerfa lui Ddieu.“ Si totusi luménu se ne judece?

E dreptu cá libertatea, carea se cuprinde in facearea tuturorú acelor'a ce altui'a nu strica, este celu mai mare si mai pretiuitu bine a cetatianului; ci de vomu concede-o aceea alaiului celui nepoleitu fora nici o restringere, libertatea va degenerá in desfrenare nedumerita, carea va trage dupa sine multíme de fapte rele si legióne de escesuri. Libertatea, déca nu va fi regulata prin legi protivite, produce cea mai grósnica anarchía; eara recerinti'a cea mai de frunte a legilorú celorú bine intogmite este: cá se fia adaptate naturei celorú obligandi, seau se graescu cu Krammer: „Libertatem, ne obsit, lege regi debere, etquidem in divinis lege divina, eaque clara et fixa.“

Deci fiendu comprobata lips'a neaternarei besericeei cat. prin legi, intarite prin decrete si prin usulu vécurilorú, dupa-ce scurtarea acelei'a prin legile din 1847/8 este preiudecatória si pentr'aceea este de a se restatori, se nasce intrebarea, cumu s'ar póte face aceea? Eata cumu: Avemu unu concordatu din a. 1855; in alu carui §. XXXV. se cetesce: „Per solennem hanc conventionem leges, ordinationes et decreta, quovis modo et forma in imperio Austriaco et singulis, quibus constituitur, ditionibus hactenus lata, in quantum illi adversantur, abrogata habebuntur, ipsaque conventio ut lex status deinceps ejusdem in ditionibus perpetuo vigebit.“ Si fiendca in §. precedente, adica XXXIV., carele prin cele aici amintite si-capeta deplin'a sa potere, se díce: „Caetera ad personas et res ecclesiasticas pertinentia, quorum nulla in his articulis mentio facta est (cá despre indepindintia), dirigentur omnia et administrabuntur juxta ecclesiae doctrinam et ejus vigentem disciplinam a sancta sede adprobatam,“ — aduca-se numai acestea in vigóre, faca-se tóte asia, precumu s'au scrisu, si efemer'a lege a anului 1847/8 va disparé cá céti'a dinaintea radielorú sórelui, si noi vomu fi scapatu de multe rele si de mari necasuri.

Semlacu, 16 Febr. 1866.

Ignatu Balcu de la Bistr'a,

protop. emer., as. consist., cu cruce de aurú condec.

Esistinti'a, esinti'a, si insusirile lui Domnedieu.

(finea.)

II.

Cu câtu-i mai usioru fiacarui omu a se incredintiá despre esistinti'a lui Domnedieu, pre atát'a e mai cu nepotintia, chiaru si pentru mintea cea mai agera, a-si

formá o intipuire deplina despre Domnedieu, a cuprinde si esplicá esinti'a seau natur'a lui; pentrucà elu e o fientia nemarginita, necercavera si necuprinsivera de mintea omenésca, ba, precumu observa s. Gregoriu teologulu, si de mintea cea agera a angeriloru. „Eaca Domnedieulu mare, díce s. scriptura, *care invinge scienti'a nóstra.*“ (Iobu 36, 26.) „Elu vietuesce *intru lumina neapropiata*, pre carele nimene dintre omeni nu l'a vedíutu, nice póte se-lu véda.“ (I. Tim. 6, 16.) Pentru aceea díce si marele dasculu alu besericei apusului, s. Augustinu: „Omulu mai bine precepe, ce nu este Domnedieu, decâtu ceea ce este.“ (Enarr. in Ps. 85.)

Inse cu tóte, cà nu suntemu in stare a cuprinde cu mintea nóstra cea marginita esinti'a seau natur'a, poterea si marirea domnedieésca: totusi potemu cunósce multe despre Domnedieu si insusíriile seau atributete lui, atátu prin revelatiunea domnedieésca, câtu si prin ratiunea nóstra. Déca nu de totu, celu puçinu in parte lu-cunoscemu, si baremu cá prin o cautátóre si cétia lu-vedemu (I. Cor. 13, 12.); pentrucà Domnedieu desí e nespusu, inse nu se póte ignorá. „Non est ignorabilis Deus, observa Fulgentiu, cum sit inenarrabilis, sed a fidelibus cognoscitur, ut ametur, quamvis nec humanis linguis, nec angelicis enarretur.“ (contr. Arian. resp. ad obj. 2.)

Si intr'adeveru, déca vomu culege cu diligintia tóte radiele imprasciate in s. scriptura, in traditiune si in natur'a lucruriloru, ne potemu castigá despre fienti'a domnedieésca atát'a cunoscintia, cáta in acést'a viétia a nóstra ne e deajunsu spre luminarea mintiei, inaintarea nesuintiei in virtute si liniscirea animei. Asia de esemplu cunóscemu din revelatiune, precumca *e numai unu singuru Domnedieu, nu numai dupa feluulu naturei sale, ci si dupa numeru.* „Asculta Israile! Domnulu Domnedieulu nostru, *Domnu unulu este.*“ (Deuter. 6, 4.) „Vedeti, vedeti, cà *eu sum singuru, si nu este altu Domnedieu afara de mine.*“ (totu acolo 32, 39.) „Eu sum antáiu, si eu dupa acést'a, *afara de mine nu este Domnedieu.*“ (Isai. 44, 6.) Si s. Paulu díce: „Scimu cà nu este Domnedieu altulu, *fora numai unulu.*“ (I. Cor. 8, 4.) — Scimu mai incolo din revelatiune, precumca in Domnedieu sunt trei persóne, si cà aceste trei persóne sunt numai unu Domnedieu adeveratu. „Trei sunt, cari marturisescu in ceriu: *Tatalu, Cuventulu (Fiulu) si Spiritulu s., si acesti trei un'a sunt.*“ (I. Ioan. 5, 7). Scimu, cà Domnedieu e spiritulu. „*Spiritu este Domnedieu*, si cine se inchina lui, se cade se se inchine in spiritu si adeveru.“ (Ioan. 4, 24.)

Eara din ratiune, si neajutati de domnedieésca revelatiune, de acést'a faclia a adeveruriloru celoru mai presusu de intipuire, singuru numai de la frumseti'a si marimea lucruriloru create, asemenandu creatorulu cu creatur'a, caus'a cu efeptulu, potemu conchide si veni la cunoscintia auctoriului acelor'a si potemu cunósce preausioru, câtu-i mai mare, mai intieptu, mai perfeptu.... creatorulu decâtu creatur'a, auctorulu decâtu opulu, fiendca „din marimea frumsetii faptureloru dupa asemenare se cunósce facatoriulu.“ (Intiel. I. Solom. 13, 5.) Pentru aceea díce si s. Paulu despre pagani, precumca nu se potu escusá, déca nu credu in Domnedieu. (Rom. 1, 20.)

III.

Fiendca dar, precumu s'a aretatu mai susu, Domnedieu este caus'a primitiva si neconditiunata, in carea se radíma esistinti'a a tóta lumea: e mai presusu de tóta

indoiél'a, cà elu a fostu mainainte decâtu lumea, pentrucà elu a creatu lumea; càci ce omu cu minte va poté afirmá, cà efeptulu premerge causei? Asiadara Domnedieu e din eternu, adica niciodinióra n' a inceputu a fi, ci totdeun'a a fostu. „*Din vécu si pana in vécu*, díce s. scriptura, *tu esti Domnedieu.*“ (Ioan. apoc. 1, 8.); lumea inse n'a fostu deaporurea, ci s'a facutu odinióra prin cuventulu lui Domnedieu. „Domnedieulu parintiloru... *celu ce ai facutu tóte cu cuventulu.*“ (Intiel. I. Solom. 9, 1.) Panacandu nu erá lumea, n'a fostu nemica afara de Domnedieu. Domnedieu a facutu lumea din nemica. Despre acést'a marturisesce apriatu si s. scriptura, dicundu: „Rogu-te fiule! cá cautandu la ceriu si la pamentu, si vediendu tóte cele ce sunt intr'insele, se cunosci, *cà din ce n'a fostu le-a facutu Domnedieu pre ele.*“ (II. Macab. 7, 28.) „*Cine i-a datu lui (Domnedieu) antáiu ce-va?... de la dinsulu, prin dinsulu si in dinsulu sunt tóte.*“ (Rom. 11, 35—36.)

Totu aceea inse ce incepe, ce se nasce si cresce, cu unu cuventu totu ce a avutu inceputu, firesce trebue se aiba si capetu. Asia de esemplu vedemu, cà omulu móre, animalele pieru, plantele se vescediescu, scurtu, se inveciesce, piere oríce e sub sóre, si astfeliu odata tóta lumea va pierí; pentrucà totu ce-si radíma esistinti'a intr' altulu, n' are atát'a potere, atát'a taría, cá se remana de sine in eternu. Cumca odata va pierí tóta lumea, ne incredintiédia Mantuitoriulu I. Christosu, dicundu: „*cà sórele se vá intunecá, si lun'a nu va mai dá lumin'a sa, si stelele voru cadé din ceriu, si poterile ceriuriloru se voru clati.*“ (Mat. 24, 29.) „*Ceriuulu si pamentulu voru trece.*“ (Mat. 24, 35. Marc. 13, 31.) In Domnedieu inse nu este nemicu ce incepe, se nasce si cresce; elu nu-si radíma esistinti'a sa in nime altulu, ci in sine insu-si, „*elu e Domnedieulu celu de antáiu.*“ (Isai. 41, 4); „*elu e α si ω , inceputulu si capetulu.*“ (Ioan. apoc. 1, 8; prin urmare, fiendca inceputu n'a avutu, nu póte se aiba nici capetu. Domnedieu remane in eternu, Domnedieu e nemutaveru. Acést'a credintia a nóstra o intaresce si s. scriptur'a cu cuventele: „*Din vécu si pana in vécu tu esti Domnedieu.*“ (Ps. 89, 3.) „*Tu (Domnedieule) acel'a-si esti si anii tei nu voru lipsi.*“ (Ps. 11, 28.) Adica, dupacumu telcuesce s. Chrisostomu si Teodoretu acestu locu, Domnedieu are o natura nemutavera si mai presusu de mutatiune. Singuru Domnedieu remane in eternu, regele celu neinvinu in eternu. — Ce privesce vointi'a domnedieésca cetimu in s. scriptura, cà „Domnedieu nu este, cá omulu, . . . *se se mate.*“ (Num. 13, 19.) „Eu sum Domnulu Domnedieulu vostru si *nu me scainbu.*“ (Malac. 3, 6.)

Din cele premise e lucru invederatu, cà Domnedieu e de totulu diferitu de lume; ce dealtmintrelea se vede apriatu si din nenumravere locuri ale s. scripture. (conf. Ps. 32, 9. II. Mac. 7, 28. Rom. 11, 36. etc.) Nici nu-i cu potintia, cá creatorulu se fia asia cá ceea ce a creatu. Fiendca dar lumea consta din fientie corporali seau materiali, seau cu alte cuvente, fiendca lumea e unu corpu mare: Domnedieu, creatorulu ei, nu-i cu potintia se fia corpu, ci neaparatu trebue se fia *potere, spiritu*, dara spiritu cu totul diferitu de spiritele create. Cumca Domnedieu e spiritu se lamuresce si din s. scriptura. Dreptulu Iobu díce: „*Spiritu lui Domnedieu m'a facutu pre mine.*“ (Iob. 33, 4.) „*Spiritu este Domnedieu*, si cine se inchina lui se cade se se inchine in spiritu si in adeveru. (Ioan. 4, 24.)

Mai incolo deórace lumea cuprinde in sine totu ce esista, si asia caus'a primaria a esistintiei tuturor fien-

tieloru e Domnedieu, urmédia de sine, cà Domnedieu trebuie se aiba o putere nemarginita. Precumu dara intru inceputu elu a datu viétia la totu ce esista, asia si acum'a totu ce se intempla, singuru numai cu voi'a sa se templa si se póte templá. Nici macaru unu firu de peru din capu-ne nu pica fora scirea si voi'a lui. „Cine cutédia a díce, cà se intempla ce-va fora de porunc'a lui Domnedieu?“ (Plang. Ierem. 3, 37.) Dar si cine altulu, afara de dinsulu, ar avé putere asupr'a lumii? Elu singuru e imperatulu temporiloru, Domnulu domniloru, imperatulu imperatiloru, care a dísu si s'au facutu tote. Asiadar Domnedieu e atotpotinte. Despre atotpotinti'a lui Domnedieu marturisesce si s. scriptura. „Sciu cà *tóte le poti*, díce dreptulu Iobu, *si tie nu-ti este nemica, cu nepotintia*“ (Iob. 42, 2.) Eará dulcele Isusu díce: „Cele ce nu sunt cu potintia la ómeni, *la Domnedieu sunt cu potintia*“ (Luc. 18, 27.)

Totu din acestea urmédia si aceea, cà Domnedieu n'a incetatu de a operá nici dupa crearea lumii, ci operédia neintreruptu si asta-di, portandu grigia prin puterea sa cea nemarginita de tóte fapturele sale. „Domnedieu a facutu pre cei mici si pre cei mari, *si se ingrigesce asemenea de toti*“ (Int. I. Solom. 6, 7.) „*Elu dà tuturoru viétia si suflare si tóte... Intru elu viemu si ne misicãmu si suntemu*“ (Fapt. apost. 17, 25—28.) „Elu ne dà nóue tóte cu prisosu spre desfatãre.“ (I. Tim. 6, 17.) Domnedieu este isvorulu tuturoru misicariloru si alu activitatiloru in lume. Domnedieu a intogmitu legile naturei, cari lucrédia neincetatu cu o consecvintia admiravera si totdeun'a in sine completa. Elu d. e. asia a intogmitu si asia de bine gubernédia tempurile, incãtu aici totu omulu, totu animalulu, tóta plant'a, cu unu cuventu tóte fapturele si-gasescu nutrementulu si altele, ce le sunt de lipsa spre sustienerea loru. Si intru acést'a stã provedinti'a domnedieésca seu conservarea si gubernarea lumii.

Spre acést'a, prelanga o putere nemarginita, se recere si o intieptiune si bunetate nemarginita. Drept'aceea Domnedieu e preaintieptu si preabunu. Aceste ambe insusíri a lui Domnedieu le marturisesce s. scriptura respicatu. Asia d. e. s. Paulu díce: „*Unu'a preaintieptulu Domnedieu onóre si marire in vecii veciloru*“ (I. Tim. 1, 17.) Eará psalmistulu Davidu asia se exprima despre intieptiunea lui Domnedieu: „*Cãtusu de minunate lucrurile tale, Dómne! tote intru intieptiune le-ai facutu*“ (Ps. 103, 24.)— Ce privesce bunetatea lui Domnedieu, ast'a inca e espresa in nemumerate locuri ale s. scripture. „*Multiamiti lui Domnedieu, cà e bunu, cà in veci e indurarea lui*“ (Ps. 106, 1.) „*Bunu este Domnulu tuturoru, si indurarile lui preste tóte lucrurile lui*“ (Ps. 144, 9.) „*Tóta darea cea buna si totu darulu deplinitu de susu este de la tine parintele lumineloru*“ (Iac. 1, 17.) „*Asia a iubitu Domnedieu lumea*, díce domnedieesculu Mantuitoriu, *cãtu si pre Fiulu seu unulu nascutu l'a datu*, cà totu celu ce crede intr'insulu se nu piéra, ci se aiba viétia de veci.“ (Ioan. 3, 16.) Si eara intru altu locu díce: „*Iubiti pre inimicii vostri, faceti bine celoru ce ve urescu pre voi, cà se fiti fiii Tata-lui vostru, carele este in ceriuri; care face se resara sórele seu preste cei buni si preste cei rei, si plóua preste cei drepti si preste cei nedrepti*“ (Mat. 5, 44—45.)

Déca bunulu si intieptulu Domnedieu gubernédia lumea, si déca in acést'a tóte se intempla singuru numai cu voi'a lui: e lucru invederatu, precumca elu le si scie tóte ce se intempla, se voru intemplá si se potu intem-

plá in lume. Pentru aceea díce si s. Ioanu. „*Mai mare este Domnedieu decâtu anim'a nóstra, si scie tóte*“ (1. Ioan. 3, 20.) Deci scie cele trecute, presinti si viitórie: „*Eata, Dómne! tu ai cunoscutu si cele depre urma si cele de demultu*“ (Ps. 183, 5.) Scie si cele mai merunte si mai secrete cugete, pošte, scopuri, indigintie scl. ale omului: „*Tóte animele le cerca Domnulu, si totu cugetulu scie*“ (I. Paralip. 28, 9.) Elu ispitesce animele si rerunchii.“ (Ps. 7, 10.) si „*tóte caile omului le prevede*“ (Paralip. 16, 9.) Inaintea lui Domnedieu nici o fapura nu-i nearetata, ci tóte sunt góle, sciute si descoperite inaintea ochiloru lui. Carui'a, observa s. Ierqimu, tóte cele facunde i-sunt dej'a facute, si inainte de a fi, tóte i-sunt cunoscute. (Comment in epist. ad Ephes. 1, 4.) Pentru aceea dícemu cà Domnedieu e atotsciutoriu.

In urma, fiendca bunulu Domnedieu preste totu pentru aceea a creatu lumea seu totu ce esista, cà se-si manifestedie faptureloru bunetatea sa cea nemarginita prin descoperirea marirei sale (Isai. 43, 7.), si indeosebi pre omu pentru aceea l'a facutu, cà se-lu cunósca si se-lu iubésca, se-i sierbésca lui si se fia fericitu: Domnedieu voiesce. cà toti omenii se vina la cunoscinti'a lui, si se fia fericiti, (I. Tim. 2, 4.); dara reulu morale seu peccatulu vatema pre Domnedieu si-i causédia omului multe necasuri si amarititiuni, „*necasu si stremtétia preste totu sufletulu omului celu peccatosu*“ (Rom. 2, 9.), i-conturba fericirea vietii, „*care sémena nedreptate, adica pacatuesce, secera nefericire*“ (Proverb. solom 22, 8.); deci e lucru invederatu, cà Domnedieu nu-i urdítoriulu peccatului, ci peccatulu e produptulu si fetulu diavolului, acestui inimicu de mórte alu omului, „*ce ambla ragnindu, cautandu pre cine se inghitia*“ (I. Petr. 5, 8.); prin urmare Domnedieu nici nu póte avé desfatãre in peccatu. „*Elu uresce strembatatea si iubesc dreptatea*“ (Ps. 44, 8.) Asiadar Domnedieu e preasantu. Acést'a insusíre a lui Domnedieu o aflamu delineata pe fiacare pagina a s. scripture. Asia se dechiara insu-si Domnedieu pre sine de santu, dícundu: „*Santu sum eu Domnulu Domnedieulu vostru*“ (Lev. 11, 44.) Eará profetulu Isai'a díce: „*Santu, santu, santu e Domnulu Sabautu*“ (Isai. 6, 3.) Elu si in ómeni bunulu morale seu santieni'a o iubesc si o voesc: „*Fiti santi*, díce Domnedieu, *pentru-cà eu sum santu*“ (Lev. 11, 44.) „*Acést'a-i voi'a lui Domnedieu, díce s. Paulu, cà se fiti cu totii santi*“ (I. Tesal. 4, 3.)

Drept'aceea Fienti'a suprema, cà se abata pre ómeni de la reulu morale seu peccatu si se-i sternésca spre urmarea santianiei, a seditu in anim'a fiacarui omu unu semtiementu neesprimaveru, care efeptuesce, cà cei ce se abatu de la calea adevéului si facu cu voi'a deliberata vreunu peccatu, — desí nimeni nu le sunt sciute foradelegile seu faptele loru cele rele, — totusi se tremure de frica neincetatu, se fia nelinisciti in anim'a loru, si se nu-si gasésca repausu nicairi, nici diu'a nici nóptea, ma ce e mai multu se se urésca ei pre sine si pana atunci, pana candu nu-si indrépta reulu seu peccatulu facutu. Dincontra, cari vietuescu totu mereu in nevinovatía, curatiania si iubire, si bunulu morale seu nevinovatía nu-o numai simulédia cá fariseulu, ci o si posiedu intr'adeveru in animele loru, cà vamesiulu: Domnedieu astfelu a dispusu, cà sufletulu acelor'a se-lu cuprinda óresicare semtiementu sublimu, dulce si desfatatoriu, alu carui'a efepte sunt: indestulire, bucuría si fericire. Pentru acést'a díce si psalmistulu: „*Fericiti cei ce sunt fora macula in cale, cari ambla in legea*

Domnului.“ (Ps. 118, 1.) „Moscenit'am preceptele tale in vécu, pentrucà sunt bucuría animei mele.“ (Ps. 118, 111.) — Acelu omu, intru a carui sufletu domnesce acestu semtiementu placutu si fericitoriu, e totdeun'a cu voia buna, nici in midiloculu necasuriloru si pericleloru inca nu-si pierde curagiulu, faci'a si tóta portarea lui e amavera, afabila, blanda, démna de iubire . . . asia câtu celu cu luare aminte si numai de dupa portarea esterna mai cà póte se conchida, cine i curatu la anima si cine nu? — Intru aceste semtiemente stà consciint'ia, ce pre cei rei, prei cei cufundati in noianulu foradelegiloru si alu pecatelor, i mustra si nelinicesce neincetatu, si astfeliu tóte dílele vietii loru le amaresce, „pecatulu i-a causatu lui Davidu multe amaretiuni si necasuri,“ si-i face nefericiti, „departe este de celu peccatosu fericirea,“ pana atunci, pana candu nu se abatu de la calea foradelegiloru si nu-si spala prin penitintia peccatele comise; eara celor cu anima curata, cari ambla in legea Domnului, le causédia o linisce si desfatere a sufletului neintrerupta, si estmodu i-face fericiti inca pre acestu pamentu, in acést'a patria temporaria a nóstra. „Fericiti cei curati cu anim'a!“ díce dulcele Isusu, (la Mat. 5, 8), adica fericiti sunt acei, ce si-pastrédia flórea consciintiei nebrumata de peccatu. Pentru aceea ne admonédia si marele apostolu alu gintiloru, se ne padímu consciint'ia buna, adica curata, (I. Tim. 1, 5.)

Si fiendca seau mustrarea seau liniscirea consciintiei nu incetédia niciodata, ci e intr'o activitate neintrerupta, eara ast'a e din voi'a lui Domnedieu, càci „consciint'ia nu vine de la noi insi-ne, ea ne pedepsesce pre noi, ci ea vine de la acea santa si drépta fientia, care ne-a facutu pre noi si ne-a formatu sufletulu nostru:“ cu dreptu cuventu potemu díce, precumca Domnedieu niciodata, inca nici in ast'a scurta vietia pamenténa, nu lasa nici pre cei rei fora pedépsa, nici pre cei buni fora resplata; dar nice nu-i póte lasá, pentrucà „el e dreptu si judecat'a lui este adevérata“ (Ps. 118, 137), nice „nu face deosebire intre persóne,“ (Colos. 3, 25), ci „resplatesce fiacarui'a dupa faptele sale,“ (Rom. 2, 6). Si intru acést'a stà dreptatea lui Domnedieu.

Cuprindiendu acestea tóte la-olalta, acel'a, care doresce a-si formá o intipuire câtu se póte mai dejunsu despre Ddieu, trebue se scia, precumca: elu e o fientia spirituala, nemarginitu de perfepta, de la sine insa-si, din vécu si pana in vécu, atotpotínte, atotsciutória, preaintielépta, preabuna, preasanta, preadrépta; elu e domnulu celu mai mare si netiermuru, facatoriulu ceriului si alu pamentului. —

Credint'ia in acestu Ddieu, in acést'a fientia suprema si indiestrata cu atributele enumerate, singura e in stare a-ne dá tarí'a si puterea necesaria spre a poté bravá suferintiele, lacrimile si dorerile, cari sunt resipite pre tóte cararile acestei vali a plangerei! Numai acést'a credintia fericitória e adevératulu sufletu misticatoriu si vivificatoriu alu societati omenesci. Numai acele natiuni, a caror'a devisa e: „*antáiu credintia firma in Ddieu si a dóu'a diligintia si activitate neobosita,*“ se potu apropiá de lumin'a culturei si a civilizatiunei adevérate si duratorie; numai acele-su capaci a produce din sinulu seu barbati cu caractru de feru, barbati, cari posedu curagiulu de a infruntá tóte periclele, a bravá tóte elementele, num'a cá se póta inaltia glori'a si fericirea natiunei, a carei fii se dícu a fí! Acést'a credintia mangaitória singura ne póte imbracá cu vertutea, acestu vestmentu mai pretiosu si mai stralucitoriu decâtu aurulu si pietrele scumpe! — Deci dar, fratiloru! se ne

nesuimu din tóte poterile, dandu mana cu mana si premergundu cu esemplulu atragatoriu, a inplantá in animale cele fragede si inca nevinovate a tenerimei nóstre romane credint'ia salutaria in Ddieu, cumu si efeptulu acestei credintie: religiunea si religiositatea si virtuositatea adevérata. Atunci apoi potemu fí securi, cumca amat'a nostra natiune va prosperá si inflorí, càci ea va produce numai atari fii, cari voru fí cu toti gat'a a-si sacrificá chiaru si viéti'a pentru inaintarea binelui ei; eara de atari fii, — cari desí se nutrescu in tempulu invetiarii loru din sudórea ei, totusi dupa aceea cá nescucui nemultiamitori nu numai cà nu ajuta nici câtu-i negru sub unghia la cultur'a némului seu, ci inca retacindu in turma straina arunca sageti inveninate asupr'a pieptului, ce l'au suptu, — va fí porurea scutita.

Vas Getie, teologu.

Orecâte observari fugitive despre peccatulu betiei.

I. Serie Moise in cartea facerei, cà dupa-ce Domnedieu a ziditu totfeliulu de animale, in urma a facutu pre omnu. Animalele in modulu celu mai simplu le-a ziditu; inse de facerea omului s'a apucatu intr'unu modu momentosu, astfeliu incependu-si lucrulu: „Se facemu omu dupa tipulu si asemenarea nóstra, carele se domnesca scl“. Si dupa-ce Domnedieu trupulu omului l'a facutu din pamentu, a suflatu intr'insulu sufletu nemoritoriu. „Si a ziditu Domnedieu pre omu dupa tipulu seu.“ — Omulu deci nemidilocitu de la Domnedieu si-a luatu sufletulu seu, si precumu Domnedieu, asia si sufletulu omului e nemoritoriu. Ce privilegiu mare, ce stralucita marire! Domnedieu pre omu l'a daruitu cu minte, intieptiune, memoria, judecata, „cu puçinu l'ai facutu mai micu decâtu angerii, cu onóre si cu marire l'ai incununatu pre elu.“ — Inse acésta cununa marétiá si onorata o calca sub petióre omulu betívu, si se dediosesce pre sine in sírulu dobitóceloru. Ba, decum'va Esopu ar aduná la votisare tóte fapturele necuventatórie, óre care din acele ar primí in cét'a loru pre omulu betívu? Dóra porcii? Me indoiescu; cà ori câtu de lácomi sunt acesti'a, déca odata au mancatu si beutu pana la saturare, poti-i ambiá si cu placinte, si cu cele mai alese lature, nici voru mancá nici voru bé mai multa, decumu le-poftesce natur'a. Singuru omulu betívu e acel'a, carui'a nicicandu nu-i e destulu; elu e beatu, totusi eara si eara bé, si face o grobiana sila naturei sale . . .

Pre omulu lenesiu lu-indreptámu la furnici seau la albine, se invetie de la ele diligintia; dara pre omulu betívu la cari dintre fapturele necuventatórie se-lu tramiitemu la scóla? Elu de la calu, bou, seau porcu póte invetiá. Omulu betívu e mai diosu si decâtu acestea. Bine díce Origene, cà „beti'a pre omu lu-face fiéra selbateca.“

Se privimu pre omulu betívu mai deaprópe. Aseminea leului turbatu derima totu, ce-i stà in cale. Stadiulu celu d'antáiu intre pochare e a-si face amici câtu de multi. Si déca cu acést'a s'ar finí petrecerea, n'amu avé nici o esceptiune; inse cumu se intorcu pocharele mai desu, se incepu grairile de reu, te spala cu cea mai usturóia lesia, si, cumu e atunci, inca si preotului i ajunge. Càci precumu vinulu candu fierbe, redica drosidiele depe fundu: astfeliu si anim'a omului beatu, cá unu munte ce vóme focu, descópere tóte, câte pana acú s'au cuprinsu intr'ins'a si cu atâta grigia le-a acoperitu. Asia e; „in vino veritas.“ Candu omulu e ploiatu de

vinu, flecaresce si de acele, ce in statulu trédium s'ar sfii si n'ar cutediá a grai, si demultiori tredindu-se i-pare reu de cele ce a graitu in betia. Astfelu vinulu seau vinarsulu e celu mai bunu midilocu de marturisire. Si apoi ore se nu credemu omului beatu? Cumu se nu! Celea ce in tredia i-jacu la anima, in betia le porta pre virfulu limbei, si le scopesce. — In urma vitésii companiei se dau de peru, abunaséma din aceea insusire simpla a beuturii, cá aceea inainte de tote se urca in capu, si, cumu e atunci, voinicesce se péptena unii pre altii. Mai tardiu, candu venele infierbentate de beutura nu mai potu cuprinde sangele, si-lasa sange fora nici unu briciu; cumu e atunci, locul briciului lu-suplinesce maciuc'a. Nu indesiertu a sugravitu cei de demultu pre Bachu dieulu vinului cu doba a mana si cu corne in capu, fiendu dob'a simbolulu flecariei, a grairei de reu, cara cornele a impungerei, a versarei de sange.

Omulu betivu nu se genédia de nime si de nici unu felu de necuratienea; cá peraiiele curgu din gur'a lui spurcatiunile. Dara inca candu ai vedé faptele lui?! cáci scrisu este: „cá beti'a nasce necuratieni'a.“ Omulu betivu abunaséma e si desfrenatu, beti'a si necuratieni'a-su sorori dulci; se fia cine-va betivu si totusi curatu, e o raritate, cá corbulu celu albu. Riulu, déca se infla, strica totu ce-i stá inainte, si lasa dupa sine molu; intogm'a si beatur'a multa frange murii cei aperiatori ai moralitatii, si deschide cale la totu feliulu de pófte peccatóse trupesci. Nemica nu e atátu de santu, maretiu, ce nu ar fi in stare a batjocuri si spurcá betivulu. Au nu avemu esemple nenumerate despre aceea, cá omulu beatu injura pre Domnedieu, sudue pre Facatoriulu seu? Sunt acestea fapte demne de omu? Unde e aici macaru umbr'a demnitatii omenesci si a intieptiunei? Au nu e acést'a adeverata dobitocia, seau si mai dediositoriu ce-va? — Imperatulu Tiberiu unui pretoru betivu, carele prin o desfrenata viétia a ajunsu la sapa de lemn, cu o ironia sarcastica i-a dísu: „Tardiu te-ai treditu.“ Acést'a observatiune a fostu fórte nimerita; cáci omulu, carele se dá necumpatatei beuturii, viédia fora sufletu, ba nici nu viédia, ci dórme unu somnu periculosu, e mortu de vinu.

Nici se crédia cine-va, cá omulu betivu numai atunci si-pierde mintea, candu e beatu; mai in urma nu-si póte folosí mintea nici atunci, candu dealthmintrea e trédium. Cáci esperinti'a ne invétia, cá mintea unui astfelu de omu se tempesce, si nu e in lume fauru, carele se fia in stare a o nadí si ascuti; nici cu ciocanulu nu-i poti bate in capu ce-va, incátu mai la urma nu e aptu nici a cugetá regulatu nici a judecá ce-va dupa cuvientia. „Si-a beutu mintea“ s'au indatinatu a díce ómenii despre celu betivu.

Acumu judece orísicine, au nu e lucru rusinatoriu a se desbracá omulu de minte, a se dediosi pre sine in sírulu dobitóceloru, seau si mai afundu decátu aceste? Au nu e lucru degradatoriu, prin peccatulu seu a deveni in o stare cá aceea, in care omulu e plecatu la totu feliulu de pófte desmatiate? —

Astfelu de scarbosu lucru fiendu beti'a, Lacedemonenii avea datina la tempu anumitu de a-si imbetá pre elotii sei, cá vediendu-i fiii loru, beti'a se o faca inaintea loru de timpuriu uritiósa.

V. Popu, parochu.

(finea va urmá.)

Noulu cerculariu alu ven. episc. ghierlane in caus'a scóleloru.

In caosulu acest'a politicu, care cuprinde patri'a in presinte si deosebi natiunea nóstra romana, nu va stricá déca vomu vorbí si vomu comunicá onoratului publicu cetitoriu si ce-va despre agendele scolarie si dispusetiunile, ce se facu in caus'a ast'a. Deci vei avé, clarissime domnule, bunetate a publicá in „Sionulu romanescu,“ care dupa titlu e fóia si scolastica, urmatoriulu cerculariu, ce l'a datu preabunulu nostru episcopu, ilustritatea sa d. dr. Ioanu Vancsa, in privinti'a organisarei scóleloru comunale gr. cat., cátra protopopii tractuali cá cátra inspectori scolastici districtuali.

Nru. 670. Multu onorati in Christosu frati!

In firulu ordinatiunei emanate de la acestu guvernium diecesanu la 20 Marte 1863. nru. 666 in meritulu organisarei scóleloru populare, se indrépta cátra fratele vóstre la ordinatiunea aceea unu *Adausu*, a carui puncte, in intielesulu dispusetiunei emanate de la inaltulu guvernium reg. transilv. sub 31 Ian. 1866 nru. 25043 in tréb'a organisarei scóleloru menite, voru fi de a-se efeptui in tóta deplinitatea loru. Si anume:

§. I.

Dupa-ce in dispusatiunea guverniala mai susu aretata se lasa, cá se se impuna judelui cercualu cea mai strinsa detorintia, „cá acest'a cu ocaziunea escursiuniloru sale in cercu provocandu si pre respectivulu protopopu gr. cat. cá inspectoru scolasticu districtuale, se staruésca amendoi in intielegere, pentrucá incátu numai se va poté in fiacare comunitate, unde se va aflá comuna benericésca gr. cat., se se rupa si se se asignedie din partea comunitatei politice unu locu acomodatú pentru edificiuu scolasticu si pentru gradina de pomaritu, pe care locu apoi respectiv'a comuna benericésca gr. cat. se-si póta redicá edificiuu scolasticu si infientiá gradina de pomaritu.“

Fratieloru vóstre totúroru de aici asisiderea vi-se impune de cea mai strinsa detorintia, cá:

a) Cointielegundu-ve cu respectivii judi cercuali, sestaruiti, cá unde inca nu ar fi locu asignatu pentru scóla, se se asignedie acel'a in locu acomodu, adica, potendu fi, in midiloculu satului, seau nefiendu locu golu acolo, se se schimbe celu asemnatu de scóla cu unu atare locu in midiloculu satului, pre care se se edifice apoi scol'a, la care sese capete si locu de pomaritu. Edificiuu scólei se se faca dupa unu planu regulatu, carele mai antáiu se se apróbe de acestu guvernium diecesanu in sensulu §§-loru 3 din instructiunea din a. 1863 pentru protopopi, si 1 din acea data pentru comune.

b) Zidulu scólei se se faca solidu si scopului corespundiatoriu; cuptoriulu se aiba gura sa dinafara din tinda. Carele fiendu gat'a, se se inventedie, descriendu-se tóte in 3 esemplarie, dintre cari unulu se se strapuna aici la guvernium diecesanu. Inventarea se se faca in intielesulu §-lui pentru protopopi din instructiunea amintita.

c) La scóla se se procuredie cele de lipsa, precumu sunt: 1. o mésa si unu scaunu pentru docinte; 2. scaune, câte voru fi de lipsa pentru pruncii scolari, destulu de late si asia de inalte, cá se póta scolarii serie pe ele; 3. tabla négra lineata pe o fačia; 4. unu almariu cu usia si cu incuietura, in carele se se póta tiené cartile si alte aparate ale scólei; 5. odaia scólei se fia padimentata.

d) Casele scolarie se se tiená in stare buna, si avendu de lipsa ce-va reparare, ast'a se se faca indata, cá se nu se lasé pana ce se face stricarea mai mare, fiendca atunci sunt de lipsa mai mari spese.

e) Unde casele de scóla nu corespundu scopului, pentrucá au seau pre mici ferestre si sunt intunecóse, seau sunt cufundate

in pamentu si asia umede si nesanetose, s'au sunt prea mici încâtu nu incapu toti scolarii, scadiamentele aceste tóte se se reparedie, defeptele se se suplinésca, si peste totu se se adaptedie asia, câtu acele se corespunda scopului indeplinu, ce decum'va nu s'ar poté altcum'va, se se dídésca si denou.

NB. In privinti'a tuturor punctelor acestor'a protopopii se lucredie totdeun'a in cointielegere cu judii cerculari, si decum'va li s'aru dá cev'a pedece, ce nu le-arú poté ei delaturá, se se relatiunedie la ordinariatu indata.

§. II.

Gratios'a ordinatiune guverniala despune mai incoló: „Salariulu pentru docinte, ce e a-se prestá decâtra respectivii coreligiunari, si modulu scótereii lui se se statorésca prin unu protocolu ori prin unu documentu de dotatiune, si acestu documentu se se substérna spre aprobare regescului guvernii alu tiercii.“ Cu privintia la punctulu acest'a fratiele vóstre se colucrati in aceea, cá încâtu va fí numai cu potintia salariulu docintelui si in cele mai mici comune se se defiga baremu in 120 fl. v. a., computandu-se si naturalele, ce-le capeta acel'a, inse aceste in pretiu de midilocu se se defiga. In comune mai mari si mai avute se va poté staverí salariulu docintelui si in mai multu, si inca si pana la 300 seau si 400 fl. v. a. pe anu.

Salariulu asia staveritu voru avé de a-lu platí comunele confesiunali, si inca toti acei'a, carii sunt gr. catolice, concurendu la acel'a toti, fora de privintia au prunci scolari seau ba. — Docintelui i competiesce salariulu lui pe unu anu scolasticu asia, câtu acel'a totu trebue se i-se deo si de va tiené feriele prescise. — Documentulu despre salariulu docintelui se se faca in 3 esemplarie, dintre cari unulu se se astérna aici la ordinariatu indata, cumu se va aprobá acel'a despre partea guverniiului.

§. III.

Inaltulu guverniiu despune si aceea: „In urma se se tramita guverniiului regescu la capetulu fiacarui anu unu conspectu despre numerulu caselor de scóla edificate si a instrumentelor de dotatiune scolastice gr. catolice, facute in acelu cercu seau comitatu.“

In sensulu ordinatiunei acesteia se lasa si frateloru vóstre, onorati protopopi! cá si fratiele vóstre se tramiteti aici la ordinariatu cu capetulu fiacarui anu unu conspectu despre tóte casele scolare dídite denou, seau reparate si adaptate, cumu si documentele de dotatiune facute in anulu respectivu, pecumu s'a dîsu mai susu.

§. IV.

Ordinatiunea inaltului guverniiu prescrie apoi: „In locurile, unde nu va fí comun'a in stare, spre a-si poté face scóla si a-si tiené docinte singura, se se afiliedie mai multe comune spre a-si radica o scóla comuna la unu locu.“

In legatura cu acést'a despusetiune se lasa frateloru vóstre se colucrati din parte-ve, cá la casurile de afiliare cu scóla, acolo se se radice si se se tiena scól'a, unde locuesce preotulu cu locuintia staverita, avendu dóue seau dóra si mai multe comune numai unu preotu, cá asia si preotulu se-si póta impliní detorintiele sale, ce le are fačia cu scól'a. Inse decum'va si comunele acele voru voi se-si tiena scóla de sine separata, cari stau sub unu docinte cu alte comune, atunci docintele va fí detoriu de a mierge si la scól'a aceea separata, carea va concurge si ea la salariulu aceluasi docinte.

§. V.

Inaltulu guverniiu despune in urma: „Fiendca s'a observatu, cá in multe locuri, chiaru si unde sunt scóle, aceste nu se cercedia decâtra pruncii obligati de a amblá la scóla seau necidecumu, seau numai intru unu modu de totu neregulatu: se se constringa parintii, cari nu voru voi a-si tramite pruncii la scóla, spre implinirea acestei detorintie in intielesulu ordinatiunei c. r. locotientie din 13 Maiu 1857, ce e in vigore, chiaru si pelanga aplicarea pedepseloru indicate intr'ins'a.“

In privinti'a acést'a veti intielege, ce aveti de a face si fratiele vóstre, cá anume se grigiti cu cea mai agera luare de séma, cá se se implinésca strinsu despusetiunea mai inalta espusa mai susu, fiendu cu privintia si la §§. 4 pentru preotii locali si 5 pentru comune din instructiunea díecesana citata mai susu, emanata in 20 Marte 1863 nru. 666, a carei'a paragrafi voru fí de a-se tiené toti cu cea mai mare acuratate, cari nu voru fi modificati prin „Adausulu“ presinte. —

In urma vi se face cunoscutu tuturor, cá destinsa grigia se va luá la energi'a frateloru vóstre, carea o veti desvoltá in causele scolari, sciendu preabine, cá scól'a si pentru ins'a baseric'a e de cea mai mare insemnatate. Si pentru aceea si la destingerea si la promovirea frateloru vostre ve va ajutá energi'a si zelulu, cu carele veti imbraçisiá scól'a; si dincontra vi se va imputá spre demeritu nepasarea si lenevirea causeru scolari, carea din urma se nu fia! — Ve oftezu la toti darulu lui Domnedieu, dandu-ve binecuventarea archiereésca.

In Ghierl'a, din siedinti'a consistoriale tienuta in 27 Fauru 1866.

Precâtu de salutarie sunt despusetiunile aceste, totusi mi-ieu libertate a face unele reflexiuni; si adica, ar fí fostu fórté de doritu, cá se se amintésca si despre eforíele scolarie comunali, cari aru fí de a-se constituí suptu presidiulu parochului localu seau a inspectorului mirénu localu in tóte comunele, si cari eforíe aru fí detórie a portá ratiunile peste fondulu scolasticu localu, ce aru fí la finea fiascecarui anu a-se asterne la protopopii respectivii spre revisiune, si a-se ingrigí de scótearea platei docintelui, cá acesti'a se nu amble din casa in casa cu pelari'a a mana scotiendu platuti'a loru, ceea ce deróga starei unui docinte. Dealtmintea inca mai de doritu ar fí, cá plat'a docintelui, unde aceea e sistemisata si de la locurile mai inalte aprobata, se se scóta depre locuitorii unei comune basericesci prin judii comunali cu oca-siunea, candu se platesce si contributiunea comunale, si asia se se predee eforíei scolarie spre a o inmanuá docintelui respectivu. — Aici ni-se póte pune intrebarea, cá cari plati se potu numí sistemisate si prin urmare esecutivere? La ast'a potemu numai atát'a respunde, cumca numai acele, la cari s'a invoitu represintanti'a comunei besericesci respective si cari voru fí aprobate de la locurile mai inalte; ast'a are se se intemple firesce dupa órecare formulariu, dupacumu s'a introdusu si in archidíeces'a gr. cat. a Albei-Iulie, ce s'a publicatu la pag. 112 a „Amicului scólei“ din a. 1865. I...u.

Progresulu in gimn. beiusianu sub decursulu semestr. I. an. scol. 1865/6.

„Ostende opera, et habebis remunerationem.“ S. Bas.

Gloriosii strabuni au lasatu se urmedie dupa sine din tempu in tempu câte unu lucéferu maiestosu, câte o aurora zimbitória, cari cu radiele sale gratióse mai lumináu si intariáu spiritele asuprite de incercarile tartarului chiaru atunci, candu acestea erau amenintiate cu totala cutropire. Acei'a-su oraculii cei mari ai venitórei nóstre glorie: Maioru si Vulcanu, sub a caroru umbre ne mai revenimu. Acesti'a acumu s'au unitu cu regeneratoriulu lunei, cu Christosu mnelulu celu blandu, intrepunendu-se pentru noi, cá toti cei asiedati suptu umbrele loru se potemu pregatí balsamu câtu de multu pre ranele celor'a, a caroru credintia se anuntia in tóta lumea. Vulcanu, nume sacru! lumina aprinsa! Din binefacerile tale se indulcescu, de geniulu teu se inspira acumu 300 de stranepoti romani sub conducatoriul loru insuflati de

glori'a ta, suptu diece mentori uniti in credintia si anima. — —

Hei mihi! cur nimium quae sunt manifesta requiro?

Cur labat ambiguo spes mea mixta metu?

In fruntea gimnasiului din Beiusiu stralucesce numele marelui „Vulcanu,” nume romanu; pre acèst'a a aretatu cu ocasiunea instalarei sale in Beiusiu si stralucinti'a sa amatulu nostru archipastoriu de acumu, dîcundu: „Neci io nu voiu fî mai micu, decâtu predecesoriulu meu Vulcanu.” Domne! câtu de fericitu e acel'a, care devenindu a fî alesulu lui Ddieu, pôte se se face nemoritoriu cá unu episcopu Vulcanu!! . . . „Samuilu” e tipulu credintiei lui in Christosu, acelasi nume portandu cu profetulu, celu ce a deschisu antâiu scôle nepotiloru lui Avraamu, care neobositu a predicatu alegerea, binecuventarea si glori'a filoru lui Israilu, déca voru iubi pre Ddieu si voru fî rigurosi in tienerea mandatelor lui. Aste-su respiriele din urma si ale profetului beusia-nu, ale nemoritoriului episcopu Samuilu Vulcanu. „Habitantibus in regione umbrae mortis lux orta est” (Isai. 9, 2.) Pus'a pétr'a fundamentale, se ivira braçie deschise pentru musele romane, si eata cà se inmultiescu radiele luptacie incontr'a intunerecului, incontr'a letargiei, in care cadusemu; pentrucà avemu gimnasiu, — prin stariint'a repausatului episcopu bar. Erdélyi si desclinitu a ilustrisimului d. episcopu de acumu, inspectoriu scolaru pre acele tempuri, — gimnasiu completu.

Iubit'a nóstra natiune cu totu dreptulu va asceptá dara in totu semestrulu anualu inpartasiri despre progresulu filoru sei, atâtu alu celoru conducatori la limanulu fericirei comune, câtu si alu celoru condusi la acelasi portu de mantuire. „Romanu” esprime ide'a unui „erou” si totodata a unui „cultu;” trebue dar din respoteri se nesuimu a-ne face demni de o numire asia de gloriósa. Binecuventarea lui Iafetu e stém'a toturoru filoru lui Romulu. Blandeti'a dar si cultur'a, iubirea lui Ddieu si a deapropelului, glori'a basericei lui Christosu si a natiunei nóstre, ne e innascut'a caracteristica si scopu alu toturoru.

Inse „ardua per praeceps gloria vadit iter.” (Ovid. Trist. l. IV. eleg. IV.) Bunulu Ddieu sterse binisioru diverginti'a dintre conducatorii gimnasiului nostru; dederamu man'a toti, câti suntemu inesufletiti de conscienti'a in florirei culturai romane; ear atotpoterniculu Creatoriu va binevoí, cá se-si aduca aminte de originea sa si ceialalti, ce ne mai sunt de lipsa, si se lucre asemenea, cá se colucramu cu poteri unite spre indestulirea santei mame beserici si a dulcei nóstre natiuni. Si acést'a cu atâtu mai vertosu, càci in institutu publicu e de lipsa preste tóte conscienti'a de unire publica, si elevulu trebue se se preservedie de totu scandalulu, in locu de a-lu torturá intre Scil'a si Caribde. — Scopulu unirei complete l'amu si ajunge, déca une spirete nepacniece din departare aru fî inpiedecate; càci cu Luciferu si cu imperati'a lui imaginata a gata'o preapoterniculu Ddieu, numai cu nescari membri ai acelui „niger ore” se se dispuna astfelu, câtu se se retraga in labirintulu intunecosu alu faptelor sale. Cu acei ce ne lipsescu dara s'ar complini concertulu nostru melodiosu si timpanele nóstre arureproduce echu svavu in sperantiele verdi ale natiunei nóstre. Inse precandu tî-s'ar adauge, reverendisime domnule diriginte! acést'a bucuria deplinu, precandu tî-s'ar completá cunun'a de anime, ce te iubescu, pôte te vei departá de la noi, remanendu-ti numai urmele neintreruptei nesuintie salutarie de 23 ani in pieptulu sutelor de discipuli, ce sunt inca seau au trecut preste pragulu

institutului acestui'a. De 23 de ani te cuprindi pre campulu literariu; si acumu, — dupa acsiom'a credita de la s. Gregoriu celu mare: „Ab imperitis quomodo regimen animarum suscipitur, quando ars artium est regimen animarum?” — cá unu barbatu inbetranitu in cuprinderea cu scientiele ai ajunsu la preagratiós'a stimare a ilustrisimului d. episcopu diecesanu, inaltu carele, — urmandu preaintiepteloru si drepteloru condituni, propuse de acelu preasantitu in „Enchiridion juris ecclesiae orient. cath.” pentru cei ce voescu a fî demnitari besericesci actuali, dîcundu: „Canonici debent esse viri e clero selectissimi, doctrinâ non minus ac sanctae vitae studio praecellentes, viri graves et probatae experientiae, qui possint et velint episcopo maturis consiliis adesse.” De dot. can. §. 130. p. 242., — te aredicà óresicumu inainte la starea canonicala onoraria, rezervandu-si gratiós'a promisiune, cà, spre drépta remuneratiune a vietiei celei cu esemplaritate in celibatu duse si intru perfectiunarea-ti propria in 23 de ani aretate, preste puçinu va starui, cá se inaintedi la canonicatulu actualu. Ne recomandâmu dara in viua aducere aminte, postindu-ti cu totii din adunculu animei multi fericiti ani! —

Suptu intielépt'a conducere a rdisimului d. diriginte si canonicu onor. celebritatea gimnasiului nostru luà o estinsiune precâtu se pôte de mare. Tenerii, cari inainte cu vreo 6—7 ani abia loviau numerulu 150 preste totu, in anii din urma si desclinitu esttempu s'au inmultitu pana la 311. Iubirea scientieloru pre di ce mierge cresce in tenerii adunati. Observarâmu acést'a si in examenele semestrului de iérna a a. c., cari se tienura in decursulu lunei lui Fauru; observaramu mai incolo in caldurós'a cercetare a societatei de lectura, carea esttempu numera 60 de membri, parte ascultatori parte lucratori. In examenele remuneraracei mai multi cu respunsuri bune, caroru si noi asisiderea le-amu aretatu just'a recunoscintia. Progresulu ar fî inca si mai imbucuratori, déca bietii invetiacei aru avé cãrti manuale tiparite, aparamente fisice, si colectiuni din remnulu naturei; inprivinti'a cestoru din urma mari'a sa protodirigintele scolasticu va fî facutu ce-va proieptu la consiliulu si fundulu scolasticu. Inse prelanga lipsele cele multe scolastice bietulu profesoriu casatoritu sufere mai multu. Léfa anualu e 600 fl. v. a., (si inca si acesti'a intregiti de la 525 fl. in susu prin ilustritatea sa episcopulu actualu,) fora cortelu, care singuru consuma preste anu 160 fl. v. a., fora lemne, cari cósta pre anu celu puçinu 48 fl. v. a.; acumu dara din remasii 400 fl., cari abia acoperu lipsele casnice, cu ce amaru si-va castiga profesoriulu baremu o carte de rogatiuni? apoi pôte omulu conchide, cà perfectiunarea subieptiva remane cu totulul inderetru. Bibliotec'a gimnasiului e inca fórte seraca; eara bibliotec'a testata de fondatoriulu gimnasiului, inca pana adinu ne este de indemana.

Prelanga tóte suferintiele apoi ne mai necasiescu si sbiciuescu si unii nedemni de numele romanu. Unui e odiosu profesoriulu, càci, facundu-se cine-va profesoriu, indata si incéta de a fî mai multu omu de omenia (adica lingusitoriu); celuialaltu i neplacutu spiritulu institutiunei, ba i trasare prin creeri chimer'a de nu sciu ce gravitatiuni. Curiosu numai, cà chiaru acumu, unindu-ne unulu cu altulu si iubindu-ne cá fratii, trebue se suferimu schintei mai ghibacie, atâtu depre vét'ra fosteloru discordie câtu si de la nesce foi, ce sufla din departare! — Si dupa atari semne óre ce avemu se asceptâmu si in venitoriu? Ni-su numerati mai multi ani se fimu aicea, cá in urma totusi drépt'a dobenda a sacri-

ficieloru nóstre de poteri si teneretie, a lupteloru nóstre cu fóméa, a nemicirei bunastarei familiei nóstre, se o aflámu intr'o parochía debila! Strabunulu o díse fórte adevératu, cà: „Quem dii odere, paedagogum fecere.“

Gabriele Lazaru de Porcarietiu,
prof. gimnas.

Corespondintie.

Nasendu, 15 Decembre 1865.

Onorata redactiune! Aflandu io alaturatulu documentu lá unu locu, unde erá supusu totalei stricatiuni, am creditu, cà acelasi dupa unu restempu seau periodu de 164 de ani ar meritá retiparirea, si inca intr'o fómia periodica besericoésca, din care causa mi-l'am si castigatu, eara acumu mi-ieu voia a-lu supune la apretuirea onoratei redactiuni, si inca nu numai din punctu-de-vedere istoricu besericescu, ci si istoricu strinsu natiunalu si chiaru filologicu. De aceea me si rogu, cá déca cum'va se va retiparí acestu documentu, — carele, precumu se vede, in originalu este cu litere latinesci, inse cu ortografi'a cea mai ticalósa, — se se retiparésca intogm'a, pentrucá si istoricii si filologii se védia, cumu erá tratata limb'a nóstra pre la 1701 decáttra unii traducatori carpaci si de limba straina.

Am onóre a fí scl.

Octaviu Baritiu, profesoriu gimnas.

* * *

Parie de iznoave decretumului pre milósz, Szvent Emperacziei ál Romlénilor, si Czéri Nemczést, Ungurést, si Bohemést, ii procs. ii procs. ii procs. Meriei Krejészck, Domnului, Domnului Nosztru. kare intij száofoszt dat afáre, la doisprezecse zi alui Dékembri, in Anul 1701.

Leopold, din mile lui Dumnezeu álész Imperat ál Romlénilor, tottdeuna szporitor si milosztivnik.

Luminátz, desztoinics, mericz, præcsinszticz, incelepcz, si credincsós, miréni nostri jubicz; Aducsecz áminté, ferede indojála, de reszpunszul, szau de rendujále noásztre csá miloásza, káre szao skrisz, si áo jesit la pátruszprezecse Zi álui April; in Anul 1698. Káre reszpunsz ál nosztru milosz, si dupe ácséé in Ánul 1699. lá doozecs si sásze Zi álui August, járe ase száó procsitit. Princáre, táre ám poroncsit si ám renduit, pre kum Roménilor, csesz in oblicsérul Grecsészck, sze fije szlobozije de plin, áimpreuná si áuni pre szine, ku une din patru ledz, kárele szint luáte in leuntru in Czáre Ardeálului; Au de nuvór sze sze uniászke, si sze sze impreune, sze remuje in rendujále ledzii lor, in káre szint si ákume, ádekete in cseszt kip, prekum ku káre ledze szevór uni, si szevór inpreuná Romeni, ku ácsee szlobozenie sze bukure si jei de kárele sze bukure ledze ácsee, ku káre szevor impreunásze; Járe noj ku máre neplacsére incezedzem, prekum, impotrive poruncsilor cselór miloásze, nu numái szao fekut, cse uni ke ácsee imperekieri, (Keroare leplácse ásezemuntul szobvárelór si bune impreunáre ámirénilor áturburá:) au kutezát reszipi si veszte ka ácsee, prekum, gindul, si minte noásztre csá Imperetászke árfi ácsászte, kum nói pre Romeni, lá impreunáre, si ledze ketholicsászke ám vre sze szilim si sze interim. Pintrácsee vóó, si de iznoo, gindul, minte, si voje sztetetoáre nosztre csá Imperetászke ku milosztienie ve dem, áincezedze; Prekum Romenilor,

sze fije dupe Vojelor, á sze uni, si á impreuná preszine, ku uná din pátru ledz káre szint, luáte in leuntru áicse, in Czáre Ardeálului, si sze bukure ku ácsee szlobozenije, de káre sze bukure ledze ácsee, ku káre sze vor uni pre szine. Járe de vor vre sze remuje in rendul si oblicsérul lór cseszt de ákum, járe jeszte szlobod si inke intracsesztá kip, pre kum, nime pre Romeni, (szupt pedápsze si csárte forte táre menii noásztre:) intrácsászte szlobozie álor á opecsi, si á szuperá, szénu kutéze, si sze cserese, keoáre csiné impotrivá ácsesztor vá fácsé, dupe plinszurile si selele szuperaczilor, fekute ku rind bun, gresiczi dupe fáptele lór sze sze dzüdecse si sze bintetujászke, si szuperáczilor kum sze kuvine direptate de plin sze sze fáke. Vojim ádeke, pre kum jeszte in diploáme noáštire Krijaszke, kum csines csines vijácze si trájuj luj in ledze szá, ku ohodine sze trejászke si sze trage.

Vóó de iznoó milosztineste si forte táre poroncsind, prekum, ácsásztá réndujála si Skriszoáre noásztre krejászke, prin tot czinutul Ardielului, fere de nisce (nicse Red.) ozebáve nu numái dácz de stire, cse poroncsicz si forte táre, pre kum, de ácseszt reszpunsz álnostru forte milósz, ku toate voincze, tócz sze ászkulte kum sze kade la kredincsós szfátncics áj nóstri sze iszprevicz,

Alte, Gratzije noásztre csa krejászke si imperetászka vóó, milosztineste interim. Szkrizáv in orásul nosztru, Bécs, lá dóiszprezecse Zi, álui Dekembri, in Ánul 1701. Czerilor nostri Romlenest, pátruzécs si pátru, Ungurést, Pátruzécs si sápte, Bohemest, Pátruzécs si sásze.

LEOPOLD. — Julius Fridericus Gróf Buccellini.
— *Pre porunka Innalcziméi Imperetest si krejest inszise. Juon. Theodor. dela Veiszszemberg.*

Titulusul jérá ácsesztá: Lumináczilor, Desztóinicsilor, Mericzilor, Precsinszticzilor, (Precsinszticzilor Red.) Incezelepczilor si Credincsoşilor Nostri jubicz, N. Szvátncisilor din Czará Ardeálului.

Din San-Miclosiulu mare, 31 Marte 1866.

Misícamentele politice se vedu a-ne atrage si atentiunea nóstra cu totulu càtra afacerile din capital'a tierei; seau, nu sciú, póte sunt alte cause mai ponderóse, pentru cari se pare cà se sacrificá si se uita ide'a de sínóde in beserica nóstra gr. cat., cari aru avé a-ne scóte din starea acést'a anormala si a-ne pune eara pre basele constitutiunali besericesci, asiediate de insu-si Mantuitoriulu lumei.

Unoru ultra-patrioti si politici le place a vorbí si a disputá, cà constitutiunea Ungariei e santa si-si are continuitatea de dreptu. E bine, dara cu càtu mai vertosu potemu noi díce, cà constitutiunea besericesca e santa, candu aceea e intemeiata de insu-si Ddieu, principiulu a tóta legelatiunea? Deci càtu dreptu nu are beserica nostra unita candu se nesuesce a-si pastrá nevatemata acést'a relievia pretiósá, aducundu-si áminté, cà aceea s'a pastratu in continuitate si cu scumpatate de parintii nostri pana in tempurile mai próspete?

Nu demultu unu metropolitu gr. or. in adunarea unei tiere se fall éu afacerile beserice sale si cu constitutiunismulu ei. Eu nu cunoscu mai deaprópe afocerile beserice gr. orientali; dara inse cunoscu pre ale beserice mele, si o salutu pentru institutiunile ei cele salutarie si liberali, numai cei respectivi de s'aru ali-pí si aru tiené mai tare de basele adevératu constitutiunale, pre cari s'a asiediatu dintru'nceputu, si n'aru aduce in usu nesce luoruri contrarie cu acele base, precumu e si ide'a de centralisare, cu care le place acumu a cochetá si in Transilvani'a (? Red). E óre buna acést'a centralisare pentru interesele credintiosilor? nu sciú; inse aceea nu va dorí nici unu binesentítoriu, cá clerulu meritatu se pórté singuru titule, ear activitatea lui se fia numai comisaria, va-se díca activitate de a inteti si urgita pre liti-

ganti, că se se duca cu desagii în spate cale de câte-va zile până la ordinariatu. Apoi cumca acesti'a ôre voescu se mérga seau ba? e încă întrebare; știu numai, că fôrte adeseori mai bine sîedu a casa si-si facu singuri judecat'a. De aci se trage dorerôs'a cercu-stare, că adi în multe locuri sunt mai multi concubini, decâtu casetoriti; eara protopopulu titulariu, că se tacu despre parochulu simplu, are cu multu mai puçina védia si putere, decâtu se póta împiedecá unele cá acestea. Eata unu reu esintial, care striga dupa vindecare prin svatuirii comune, prin — sínóde!

Se dîce, că puterea judecatoréscă a protopopiloru s'a casatu, pentru de a casá abuserile facute printr'insii; inse „abusus non tollit usum.“ Legi împiedecatórie de abusu aru fî trebuitu aduse; dar nu prin o atare neoportuna restringere, seau mai bine dîcundu anulare a puterei protopopesci, a deschide o cale destulu de largă poporului spre a abusá si a trái, cásicandu n'ar mai existe nici o lege.

Se nu fiu reu întielesu. Prin tóte acestea voiu numai a are-tá neamenaver'a lipsa si strigatóri'a necesitate, cá sínódele metro-politane si dîcesane, si între legiuitelu loru margini si cele protopopesci, se reinvie odata din morti; căci ele, dara singure ele, potu aflá calea si modrulu si medicamentulu tamedui-toriu pre ranele nóstre. — Lucrarile arbitrare au o durată efemera; ear de la unu tempu începe a-se implé cup'a suferintie-loru si dorerea devine nesuportabila. Apoi atunci tóte acestea cine le semte si le gusta? Respunsu: bietulu cleru depre sate, despre care în atari împregiurari se adeveresce dîs'a Mantuitoriului, cumca sunt tramisi „sicut oves inter lupos.“

V. Grozescu, preotu gr. cat.

Betlenu, în 8 Marte 1866.

Fiendu de acordu cu corespundintele din Desiu — unu barbatu pretiuitu alu nostru, — carele în nru. 1. a. c. cu dreptu si din cause momentóse, în aceeasi corespundintia desfasurate, doresce a vedé în colónele „Sionului“ nostru totu feliulu de in-bunatatîri si oferte facute în folosulu scólei si a besericeii, vreu cu acést'a ocaziune a face cunoscutu numai acele scóle comunale din acestu tractu, la cari se afla si ce-va bani scolastici, voindu prin acést'a a se înregistrá si a se face neuitata amintirea unor barbati zelosi si crestini buni, prin cari s'a pusu începutulu la atari fundatiuni.

Între acesti'a vinu a se numerá: rds. d. canonicu din Lu-gosiu Gavrița Popu, carele în tempulu celu scurtu câtu fû proto-popu în *Betlenu*, prin unu balu puse fundamentu la fundulu scolasticu de acolo. Dein acést'a fundatiune si în anulul curinte se solvi o detoria de 42 fl. v. a. încă decandu se edificara încaperile scólastice, mai remanendu unu capitalu de 196 fl. v. a. Acést'a scela are si pamentu scolasticu, carele până acumu împreuna cu celu besericescu s'a lucratu decâtra poporeni în folosulu caselor parochiale nu demultu gatite din materia solida. Decum'va si pre venitoriu se va cultivá numitul pamentu scolasticu decâtra poporeni, seau celu puçinu se va licitá pre totu anulul în folosulu scólei, ear invetiatoriulu si-va capetá léf'a cá si până acumu din venitulul crîsîmaritulul de trei luni, atunci cu tempu s'ar formá unu fundu scolasticu frumosu.

În *Sînterégu* unu teneru, anume Ioanu Drenti'a, indem-natu de spiritualulu seu în orele din urma donà în folosulu scólei 40 fl. v. a.; ear poporulu, desî destulu de miseru, solvindu prin repartitiune pre invetiatoriulu seu, cinci jughere de pamentu scolasticu în totu anulul se licitédia în folosulu fundului scola-esticu, cá asia baremu fiii ori nepotii loru se fia scutiti de astfelu de repartitia, oftandu repausu eternu celor ce acumu întemei- dia fundulu suitu dej'a aprópe la 400 fl. v. a.

În *Mînthiu* unu betranu fericitu, anume Gavrița Olteanu (cosiocariulu) donà înainte de ast'a cu vreo 5 ani 12 fl. v. a. în

folosulu scólei; ear poporulu si-oferi obligatiunile pentru impro-mutulu nationalu în suma de 240 fl. v. a., dela cari în totu anulul se adaugu cuponii la banii scolastici, si astfelu până acumu este unu capitalu aprópe de 1000 fl. v. a.

În *Beudiu* donà în folosulu scólei comitele Alesandru Beth-len 6 fl. v. a., tacs'a ce trebui se i-o dee unu prevaricente în pa-durea d. sale, din cari acumu s'a adausu o sumulitia aprópe de 27 fl. v. a., la cari judele comunalu din an. tr. a mai adausu din mandatulu judelui procesualu sp. d. Adolf Floth 5 fl. v. a. cá tacsă pentru nepreveghiarea dinsului asupr'a scólei. Astfelu o pa-tira si judele din *Cociu*, unde langa tacs'a de 5 fl. v. a. luata de-pre dinsulu s'a mai adausu 29 fl. v. a. de la parintii, cari fora cauza suficienta retrasera pruncii de la scóla, si asia acumu sunt 34 fl. v. a. bani scolastici. Mai încolo totu în acestu modu s'a pro-cedatu si în *Odorheiu*, unde astfelu s'a adunatu 25 fl. v. a.; în *Mogosimortu* 19 fl. v. a., în *Vireagu* 18 fl., în *Nimigea-ungara* 10 fl. v. a., în *Nimigea-romana* 5 fl., în *Prislopu* 5 fl., în *Rusii-de-diosu* 5 fl. v. a.; ear în *Malinu*, *Agrisiuri* si *Bretea* 2—3 fl. v. a., cari cá pre totu locul cu ocaziunea revisiunei ratiuniloru besericesci în Ianuariu si Februariu a. c. s'au elocatu pre interese în folosulu scóleloru. Începutulu ce i dreptu e micu, inse cu tempu mai adaugundu-se si alte oferte, prelanga o mani-pulare si controla buna se potu înmultí; asiadar în acestu tractu numai *Nusifalenii*, *Rusii-de-susu*, *Fig'a*, *Teurea* si *Lusic'a* n'au nece unu cruceriu elocatu în folosulu scólei, inse sperediu, cá sp. domnu jude procesualu în cointielegere cu fiitoriulu proto-popu va aflá medilóce, parte spre a adauge parte spre a formá, unde nu sunt, fonduri scolastice.

O mare disproportiune este inse în privinti'a solutiunei invetiatoresci, căci în unele comune cu numerulu sufleteloru egalul e solutiunea invetiatoriului 20 fl., ce ar fî si rusine a spune, inse despre adeveru Prislopulu stă martoru, ear în altele 80 fl. v. a.; apoi firesce cumu e solutiunea, asia e si invetiatoriulu si progresulu. Cugetandu că a-si dá opiniunea individuala nu e eróre, ci detoria, eu cugetu, că solutiunea invetiatoriloru nu s'ar poté mai bine regulá, cá în sínódele tractuali tienende dupa usulu vechiu, unde luandu-se de basa numerulu sufleteloru, s'aru statorí dupa fiacare suta 20—25 fl. v. a., căci asia si în cea mai micutia parochia totusi s'ar suí léf'a invetiatoriului baremu la 60—80 fl., cu cari pre-langa alte emolumente si ce-va economia s'ar mai poté sustiené, dar cu 20 fl. neci-i economu nece invetiatoriu, ci pierdiatoriu de tempu. Conscolarea seau împreunarea mai multoru parochie la o scóla încă e fôrte cu multe greutati împreunata, nepotendu-se pruncii micuti si în cea mai mare parte de parinti miseri tiene în satele veci-ne; alt'a ar fî o scola normale seau triviale prelanga cele comunale. Asemenea grea si cu multu pierdere de tempu ar fî împreunata si miergerea aceluasi invetiatoriu în mai multe comune.

Multu se împiedeca progresulu în invetiementu si prin inderetnici'a parintiloru de a procurá filoru sei cartile necesarie si materialulu de scrisu, care încă dór mai bine nu s'ar poté delaturá, decâtu prin repartitia dupa numerulu sufleteloru de 4—5 fl. v. a. dupa suta, cari se se predee inspectorelui districtu-ale, carele procurandu cele necesarie, în finea anulului scolasticu în fiacare comuna se dee ratiunile, spre ce i-a întrebuintiatu? cum-parandu din acesti bani carti si pentru cei miseri, cari apoi se remana pre sém'a scólei. — Prelanga aceste de necasurile si peccatele, cari le aretá st. corespundinte din Homorode în nru. 3 a „Sio-nului“, nici pre aici nu suntemu scutiti. Inse tare speramu, că a-cutulu ingeniu a ilustritatei sale preabunului nostru episcopu va aflá bas'a, prin carea tote defectele se voru delaturá prin organisari bine oronduite, la ce Ddieu ajute!

Michailu Fagarasianu, administ. protop.

Ochire prin lumea politica

(din 1—15 Aprile.)

Cronica interna. De la ultim'a noastră revista încóce diët'a unгурésca n'a facutu nici unu pasiu mai decidatoriu pre calea impaciuirai înainte. Ba ce e mai multu, in dîlele din urma se graiá si despre aceea, cà diët'a se va amená si va se remana in activitate numai comisiunea diëtale alésa pentru pertractarea trebiloru comuni ale imperiului.

Deputatiunea diëtei din Galiti'a, tramésa pentru de a cere de la monarchulu infientiarea unei cancelarie de curte galitiane (si acést'a e caus'a primaria a împârechiarci Poloniloru cu Rutenii, cari din urma intr'o cancelaria galitiana-polóna cu unu cancelariu fora indoéla polonu si-vedu perirea loru), fû decâtra Maiestatea sa primita cu preagratiós'a asigurare, cà la fitóri'a reorganizare a statului laudat'a cerere se va luá in justa consideratiune si matura precumpanire.

Cronica esterna. Tóte evenimentele politice, atâtu cele mai susu insîrate câtu si altele mai puçinu ponderóse, precumu in patria asia si in strainatate, au fostu respinse din prosceniu prin conflictulu pruso-austriacu, carele tienù in septemanele acestea animele si mintile toturor'a incordate. Periclulu escarei resbelului inca nu e nicedecumu delaturatu; Bismarck cauta mereu la anse de a se acatiá de Austri'a, cauta in totu modrulu aliati. Spre acestu scopu Prusi'a, (careia inainte cu doi ani dintre tóte staturile Germaniei singura refusà a luá parte la congresulu principiloru germani din Francfortu, adunati la initiativ'a Austriei spre a-se svatuí asupr'a modalitatiloru de a reformá confederatiunea germana), aceiasi Prusia acumu in sa-si propuse in senatulu confederatiunei din Francfortu unu proieptu de reforma, carele desceptà cara ide'a „triasei“ („Trias“), va-se-dîca cá prelanga cele dóue poteri mari germane, Austri'a si Prusi'a, celealalte state midilócie si mice germanesci se se unésca in o a trei'a potere mare germana. Insemnâmu cá prin trécatu, cà dintre popórele austriace Boemii se bucura de proieptulu prusianescu, sperandu, cà in urma-rea acelu Austri'a se va rumpe cu totulu de Germani'a, marginindu-se la sine in sa-si; Magiarii inca se bucura intru credinti'a, cà reform'a germana proieptata va se aduca pre Germanii austriaci in legatura mai strinsa cu Germani'a ceealalta, si astfeliu dualismulu doritu de Magiari va se reésa cu atât'a mai perfectu. Altcumu totulu depinde de la atotpotinti'a actuala a Franciei si a lui Napoleonu III., de la aceea, óre sarí-va elu intr' ajuto-riulu Austriei? seau baremu are de cugetu de a-se tiené cumu se cade neutralu in casulu unui resbelu? càci atunci nu credemu, cá Bismarck cu Prusi'a sa se andres-nésca a trage degetu cu Austri'a.

In fine adaugemu telegramulu mai prospetu, cumca fratii nostri romani depreste Carpati in loculu lui Filipu de Flandri'a, carele refusà a primí tronulu Romaniei, sunt pre cale de a alege pre Carolu Ludovicu de Hohenzollern, asiadara din dinasti'a prusiana, care lucru ade-verindu-se si realizandu-se ar fi o ghibacia trasura de siacu din partea ministrului Bismarck.

Varietati.

(*Esc. sa A. St. Siulutiu.*) Din Blasiu ni-se scrie, cumca sanetatea escel. sale preabunului nostru parinte metropolitu este restaurata binisioru. Spre bucuria comuna morbulu, ce-lu apesà in totu decursulu iernei, a mai incetatu asia, câtu escel. sa in diu'a de pasci potù insu-si functiuná la ale inviarei si la s. liturgia. Ddiu i-intarésca sanetatea si-i lungésca viéti'a atâtu de pretiósá pentru beserica si natiune!

(*D. Adamu Deseő*) proprietariu din Aradu in dîlele trecute si-inmultí meritele sale, daruindu besericii gr. c. din Banatu-Comlosiu unu rondu de paramente. Primésca generosulu binefacatoriu adunc'a noastră multiamita si reverintia pentru atari sacrificiuri aduse intru mari-rea lui Ddiu si a santei lui beserice. — V. Grozescu, (*+ Consiliariulu de curte*) referinte in trebile besericesci la cancelari'a aulica a Ungariei, Antoniu Koriz-mics, episcopicu titulariu si canonicu de Vesprimu, in 9 l. c. se mutà la cele eterne in urm'a loviturei de guta, inmortandu-se in 11 aici in Vien'a. — Fia-i tierin'a usióra!

(*Unde jace caus'a stagnarei noastre besericesci?*) Unu protopopu gr. cat. rut. din Ungari'a, insoçitu de unu superioru din seminariulu gr. c. centr., si fece a dóu'a di de pasci curtenirea la emin. sa primatele card. Scitovszky. Discursulu mai indelungatu se deduse intre altele si asupr'a starei beserice gr. cat., si ambii preoti gr. c. se uimira nu puçinu, candu audîra din gur'a emi-nintelui prelatu, cumca pedecele neaventarei trebiloru nóstre besericesci gr. c. aru fi dóue: a) netienerea visi-tatiuniloru canonice; b) netienerea de sínóde! —

(*„Albin'a“*) demultu asceptata aparù in diu'a de pasci cu frumós'a devisa „Christosu a inviatu!“ Ea se anuntia cá „fóia natiunala generala, redicata preste orî-ce partite si provincialismu, scutita depre judetie, ear cu deosebire de preocupatiuni confesiunali, si menita de a midilócí statorirea unui adevratu programu natiunala.“ Din acestu scopu se va ocupá de tóte ramurile interese-loru si ale vietiei natiunali; si cá se póta petrunde câtu mai aduncu in sinulu poporului rom., macarca ese de trei ori in septemana o cóla cu patru colonne, totusi pretiulu e numai 7 fl. m. a. pre anu, avendu menirea de a-se preface cu incetulu in diurnalu de di. Sarcin'a redactiunei o va portá d. Georgiu Pop'a al. Pop (Landstrasse, Reisnergasse Nr. 3). — Ilustr'a si de natiunea rom. multu-meritat'a familia Mocioni, intemeiatóri'a acestui diuariu natiunala, si-castigà prin acést'a unu titlu mai multu la iubirea si recunoscinti'a sincera a poporului romanu!

(*Totu diurnale nóue rom.!*) Din Blasiu capetamu inscientiare, cà, afara de periodic'a *scriere filologica-istorica* proieptata de rdsmulu d. canon. T. Cipariu, s'ar fi mai substernutu veneratului consistoriu metrop. planulu unei *fóie besericesci politice* scl. edande in Blasiu. — In principatele rom. dunarene dupa catastrof'a din 12 Fauru asísiderea reinvia si resaru diurnalele de tóta pandi'a cá buretii dupa plóia. Noi amintimu numai, cà fói'a besericesca „*Preotulu*“ din Iasi si-a mai capetatu o soçia in „*Eclesi'a*“ din Bucuresci.

(*D. Georgiu Baritiu.*) ale carui svaturi probate ne sunt adi asia de necesarie spre a aflá firulu Ariadnei in labirintulu incurcatureloru politice, si pentru a carui vié-tia indelungata atâtea sincere anime de Romanu pálpita, e insanatosialu deplinu.